

УДК 331.526.332.1:338.7

О. В. Гаращук*, В. І. Куценко**

*Заступник начальника управління організаційного та інформаційного забезпечення – начальник відділу взаємодії з громадськістю та ЗМІ і міжнародного співробітництва ДНЗ України; **Завідувач відділу суспільних проблем сталого розвитку ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ЗНАТЬ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

*«Знання – це капітал ХХІ століття».
Декабрський форум, ЮНЕСКО, 2000
«Прагнення до нового є першою
потребою людської уяви».
Стендаль (Анрі Марі Бейль)*

Розкривається сутність категорії «капіталізація», наголошується, що вона притаманна й освітній сфері, важливими елементами якої є поліпшення фінансового, інфраструктурного, кадрового збільшення «віддачі» освітньої сфери; обґрунтовуються різні підходи до зростання людського капіталу, прискорення капіталізації освітньої сфери в сучасних умовах, підвищення ролі освіти в забезпеченні євроінтеграційних процесів в Україні.

Ключові слова: людський капітал, капіталізація, економіка знань, інноваційна діяльність, гуманітарна економіка.

Раскрывается сущность категории «капитализация», подчеркивается, что она присуща и образовательной сфере, важными элементами которой является улучшение финансового, инфраструктурного, кадрового увеличения «отдачи» образовательной сферы; обосновываются различные подходы к росту человеческого капитала, ускорения капитализации образовательной сферы в современных условиях, повышение роли образования в обеспечении интеграционных процессов в Украине.

Ключевые слова: человеческий капитал, капитализация, экономика знаний, инновационная деятельность, гуманитарная экономика.

The essence of the category of «capitalization» is revealed, emphasizing that it is inherent in the educational sector, whose important elements are the improvements of financial, infrastructural and personnel 'yield' increase of the educational sector itself; various approaches to increasing human capital assets, accelerating capitalization of education in modern conditions, expanding the role of education in provisions for European integration processes in Ukraine are substantiated.

Keywords: human capital assets, capitalization, knowledge-driven economy, innovation, humanitarian economy.

ХХІ століття – це початок суттєвих змін у соціально-економічній конструкції України. В цей час відбувається збільшення витрат на соціальні потреби, орієнтування держави на першочергове вирішення соціальних проблем, розвиток соціальної сфери, її інформатизацію як передумову формування в Україні соціально орієнтованої економіки. Також значна частина населення отримує можливість задовольняти свої потреби за рахунок різних соціальних благ, що надаються, до яких належать й освітні та інформаційні послуги.

Питання, пов'язані з розвитком даних послуг, формуванням інформаційного суспільства, досліджували багато науковців: Р. Абдеев, Дж. Бейцлі, Р. Брейлі,

Дж. Ван Харна, Дж. Вахневич, В. Грищенко, В. Калачова, Є. Макаренко, В. Мартинович, У. Шарп та чимало інших.

Проте, більшість аспектів розвитку освіти у контексті підвищення якості знань, перш за все, за рахунок її капіталізації розкрито недостатньо. Тому мета нашого дослідження – пошук шляхів подальшого, покращення освітньої сфери, зокрема, підвищення якості знань, підготовка висококваліфікованих кадрів, розбудова соціально орієнтованої економіки завдяки капіталізації* освіти [15, с. 10].

Капіталізація освіти пов'язана з людським потенціалом, який є комплексним питанням, хоча фахівців, як свідчать результати інших досліджень, більше цікавить категорія «людський капітал». Нині, як відомо, в Україні реалізується Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Результативність останньої значною мірою залежить від успішного здійснення капіталізації освітньої сфери, від величини людського капіталу. У ХХ столітті активного розвитку набула концепція «людського капіталу». Зокрема, американський учений Т. Шульц, досліджуючи проблеми продуктивної праці, виділив раніше невідомий параметр «залишковий чинник». Згодом він був ідентифікований як здібності до праці, що набуті людиною. Послідовники Т. Шульца сформували концепцію «людського капіталу», визначаючи останній як сукупність знань і кваліфікацій, що виконує подвійну функцію – засобу виробництва та предмета тривалого користування. Щоправда, до сьогодні існує багато визначень цієї категорії, проте немає єдиного, загально визнаного (табл. 1). Скажімо, С. Дятлов стверджує, що людський капітал – це сформований у результаті інвестицій і накопичень людиною певний запас здоров'я, знань, навиків, здібностей, мотивацій, які використовуються в тій чи іншій сфері суспільного виробництва, і тим самим впливають на зростання доходів даної людини.

Таблиця 1

Трагування різними науковцями категорії «людський капітал»

Автор	Сутність категорії
Дж. С. Мілль	Набуття якості людської істоти
У. Рошец, Ф. Ліст	Набуття людиною здатності до праці, освіти, кваліфікації
Т. Шульц	Властивості людини, що є цінними і можуть бути розвинуті з допомогою відповідних вкладень
Е. Дж. Долан	Розумові здібності, отримані через формальне навчання, освіту чи через практичний досвід
У. Боуен	Набуті знання, навички, мотивація та енергія, якими наділені людські істоти і які можуть використовуватись протягом певного періоду часу з метою виробництва товарів і послуг
Е. Коротков	Комплекс знань, умінь і навичок, творчий потенціал і здібності, система цінностей, розвинута особистість, готовність до функцій і ролей, мобільність, мотивація і здоров'я
А. Добринін, С. Дятлов, Е. Циренова	Сформульований у результаті інвестицій і накопичень людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, які потім використовуються в тій чи іншій сфері діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці та ефективності виробництва і тим самим впливають на зростання заробітків (доходів) даної людини
С. Фішер	Фактор розвитку суспільства, що формується за рахунок інвестицій у виховання, освіту, здоров'я, знання, підприємницькі здібності, інформаційне забезпечення, безпеку та економічну свободу населення, а також у науку, культуру

Джерело: [3, с. 12].

* Капіталізація – це перетворення даної вартості на капітал, тобто використання її на розширення виробництва; це процес утворення фіктивного капіталу у вигляді акцій, облигацій, заставних листів, іпотечних банків, це перетворення майна на грошовий капітал. Капітал – це економічна категорія, що виражає суспільно-виробничі відносини; це вартість, яка внаслідок найманої робочої сили дає додану вартість. Переносно: значна сума грошей, те, що становить велику цінність [9, с. 109].

Як випливає із табл. 1, більшість дослідників схиляються до думки, що людський капітал – це сукупність капіталів освіти, здоров'я, культури, визначаючи за капіталом здоров'я провідну роль у функціонуванні людського капіталу. Останній передбачає взаємозв'язок між рівнем освіти, фізичним здоров'ям, якістю навчання. Втім далеко не завжди проглядається прямий зв'язок між підвищенням освітнього рівня працівників і зростанням економічних показників країни, хоча у більшості розвинених країн виявлена не лише така закономірність, а й наявність діючого ланцюжка: «освіта – інтелектуальний потенціал – інноваційні технології – інноваційний розвиток». У свою чергу такий ланцюжок зумовлює появу навчально-науково-інноваційного комплексу. Функціонування останнього сприяє:

- формуванню експериментальної бази для підготовки та перепідготовки спеціалістів у галузі економіки наукоємного підприємництва;
- створенню умов для комерціалізації прикладних досліджень, доведення їхніх результатів до товарного стану, пропонованого на ринку наукоємної продукції;
- посиленню взаємодії освіти з економікою регіону шляхом підключення навчальних закладів до розв'язання проблем соціально-економічного розвитку;
- забезпеченню інноваційного характеру розвитку освітньої діяльності комплексу (розробка студентами реальних проектів у різних секторах економіки, проведення ними досліджень фундаментального й прикладного характеру, використання освітніх технологій, забезпечуючи студентам можливість вибору навчальних курсів, освоєння інноваційних технологій тощо);
- підняттю рівня вузівської науки та створенню нових знань за рахунок інтеграції науки безпосередньо з навчальним процесом і виробництвом у рамках створеної інноваційної інфраструктури;
- інтеграції фундаментальної науки, безпосередньо навчального процесу і виробництва, забезпечуючих капіталізацію вищого навчального закладу, розвитку регіональних інноваційних та освітніх кластерів, підвищенню конкурентоспроможності освітньої сфери загалом [2, с. 55–60].

Для нашої країни це є вкрай важливим напрямом освітньої діяльності. Адже, як засвідчують дані звіту про конкурентоспроможність держав цього річного світового економічного форуму в Давосі, за рівнем розвитку освіти Україна посідає 56-те місце із 140 держав. Це, можна сказати, непоганий показник. Водночас наша держава посідає досить низьке (109-те) місце за рівнем управління (менеджменту^{*}) освітою.

А як відомо, основними інструментами менеджменту є управлінський облік і бюджетування, що реалізуються на основі інформаційно-аналітичних багатовимірних автоматизованих систем контролінгу. Тому зрушити з місця проблему підготовки кадрів, зокрема менеджерів, вимагає посилення уваги до формування відповідних компетенцій у майбутніх випускників ВНЗ. У цьому контексті випускники вищих навчальних закладів мають володіти:

- управлінськими інструментами на основі теорії та практики. Такий підхід дозволить підвищити мотивацію ефективної праці у сфері виробництва товарів і послуг;

---

^{*}Менеджмент – це філософія, спосіб мислення, спосіб життя інженера, науковця, лікаря, педагога, державного та муніципального службовця, тобто всіх громадян країни та населення кожного адміністративного утворення, які виробляють шляхом комерціалізації інтелекту необхідні для забезпечення життєдіяльності продукцію та послуги.

- педагогічною майстерністю, що забезпечує реалізацію функції підготовки та перепідготовки кадрів;
- управлінськими інструментами на основі теорії і практики, що дозволить підвищити ефективність виробництва шляхом забезпечення правового регламенту в організації виробництва товарів і послуг;
- іноземною мовою, що дозволяє менеджеру результативно спілкуватись із фахівцями інших країн тощо.

Всі ці дані свідчать про те, що проблеми якості освіти залишаються гострими, успішне розв'язання яких потребує подальшої капіталізації освіти. Темпи зростання видатків зведеного бюджету на розвиток освіти є дещо вищими, ніж, скажімо, на розвиток системи охорони здоров'я чи на функціонування культури (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка видатків зведеного бюджету України, %

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007-2012, +,-
Охорона навколишнього природного середовища	1,0	0,9	0,8	0,8	0,9	1,1	+0,1
Житлово-комунальне господарство	2,6	2,9	2,4	1,4	2,1	4,1	+1,5
Охорона здоров'я	11,8	10,8	11,9	11,8	11,7	11,9	+0,1
Освіта	19,6	19,7	21,7	21,1	20,7	20,6	+1,0
Духовний і фізичний розвиток	2,5	2,6	2,7	3,1	2,6	2,8	+0,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	21,5	23,9	25,7	27,7	25,3	25,4	+3,9

Джерело: [7].

Вкладення фінансових ресурсів в освіту позитивно впливає й на економічні показники країни загалом. Адже, за оцінками Всесвітнього банку, в сучасній економіці світу людський капітал формує 64 % національного багатства. У Німеччині та Японії цей показник перевищує 80 % [11, с. 16].

Проте вони ще є недостатніми. Тому важливо шукати різні варіанти можливого прискорення переходу діяльності навчальних закладів на інноваційний шлях розвитку.

Швидкість інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах України залежить від багатьох чинників, у тому числі від вибору моделі управління інноваціями. Н. Лушкетова подає такі моделі, з якими не можна не погодитись:

- підприємницька модель (лінійне управління інноваціями, коли основною діючою особою є підприємець, який контролює розвиток усіх інноваційних процесів);
- ризико-венчурна модель (створення дочірніх компаній чи передача частини діяльності партнерам);
- піонерне підприємництво (опосередковане державними структурами управління для фінансової підтримки стратегічно значущих науково-дослідних розробок);
- агресивна модель – постійний моніторинг ринку і відповідна конкретна політика з метою витіснення учасників ринку за рахунок ексклюзивної інновації;
- бенчмаркінг – використання позитивного досвіду управління інноваціями передових компаній ринку [4, с. 59].

До речі, слід зазначити, що в 2012 р. в Україні запроваджено у повному форматі Єдину державну електронну базу даних з питань освіти. Це є важливим кроком на шляху до підвищення якості освіти, як, до речі, й створення в Україні університетських центрів. Нині в нашій державі уже функціонують 9 таких центрів на базі 22 вищих навчальних закладів. Щоправда, у світі в умовах глобалізації формується тенденція створення так званих світових університетів, для яких обов'язкові такі критерії:

- наявність у вищому навчальному закладі близько 20 % іноземних студентів;
- 40 % викладацького колективу такого вищого навчального закладу мають складати викладачі інших країн.

Зрозуміло, що створення регіональних центрів, а тим більше світових університетів сприятиме тому, що й в Україні вищі навчальні заклади здійснюватимуть підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів, що забезпечить збільшення виробництва обсягів продукції та послуг, а також стабільність споживчих їх властивостей. При цьому, зростання професійної майстерності випускників вищих навчальних закладів має випереджати можливості наявних на підприємствах технологічних систем. У цих умовах освоєння продуктових, технологічних і аллокаційних інновацій, прийнятих у процесі модернізації виробничо-технологічних систем, будуть обґрунтованими.

Сьогодні вже гостро стоїть питання про необхідність високого рівня освіти, в тому числі у сфері управління, не лише у керівників різного рівня, а й у більшості працівників. Світова практика свідчить, що чим вищий рівень освіти населення, тим вищий і його добробут. Тож не дивно, що і в Україні останнім часом суттєво зросло бажання населення загалом і молоді, зокрема, здобувати вищу освіту. Вже в 2008/09 н. р. кількість студентів вищих навчальних закладів України перевищила рівень 1995/96 н. р. майже вдвічі*. Відповідно зростає й освітній рівень населення, зокрема, неухильно збільшується частка населення, яке має повну вищу освіту. Серед осіб віком 22 роки і старші повну вищу освіту у 2012 р. мали 24,2 %, тоді як у попередньому році ця цифра складала 23,8 %. Суттєво, що подібна тенденція проглядається як у містах, так і в сільській місцевості. Це й не дивно. Адже ще А. Беккон стверджував, що найпотужнішим рушієм виробництва є знання. Вони є важливим чинником передусім інноваційного розвитку країни. Знання – це унікальний невичерпний ресурс. Розвиток інноваційної економіки вимагає від кожного працівника глибоких професійних знань, які надалі сприяють зростанню добробуту населення. Наприклад, у США на галузі з високою часткою інтелектуальної власності припадає 40 % економічного зростання і більше половини американського експорту. Заробітна плата зайнятого у цій сфері діяльності населення на 40 % вища, ніж середній показник по країні. Це, з одного боку, свідчить, що в даній сфері зосереджені спеціалісти високої якості, а з іншого, що освітній рівень, знання нині є тими засадами, що формують «гуманітарну економіку». Сучасне покоління дослідників цієї економіки представлено багатьма науковцями. Серед них – Девід Гребер, Едвард Хадас, Кріс Ханн, Кейт Харт. Ідея «гуманітарної економіки» виникла в контексті антиглобалістського руху**. Проблеми гуманітарності господарських відносин досліджувались

* Уподальні роки через зменшення кількості молоді відповідного віку спостерігається тенденція зменшення чисельності студентів вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації та вишів різних форм власності.

** Уперше ця ідея широко прозвучала в 2001 р. у Бразилії на Всесвітньому соціальному форумі представників різних гуманітарних наукових організацій.

європейцями на межі XVIII–XIX століть. Проте ідеї щодо такої економіки, як стверджують дослідники, зародились ще в античні часи.

XXI століття – реальна ситуація, що склалась в Україні, нетипова. Адже в нашій країні існує глибока прірва між 10 % населення, яке складають мільйонери та мільярдери, з одного боку, і рештою частиною населення, з іншого боку. А це негативно позначається на соціально-економічній ситуації в країні. Ще на початку 90-х років минулого століття американський науковець Ф. Фукуяма попереджував, що ліберальна демократія може стати формулою безсилля та застою для суспільства, різко розколотою на соціальні класи, національні та релігійні групи [16, с. 192]. Поглиблення соціальних і етноконфесійних протиріч перешкоджатиме консолідації суспільства навколо колективних інтересів єдиної національної держави. Все це дуже яскраво проявилось в Україні і свідчить про те, що останнім часом змінився господарський світогляд, гуманітарне наповнення економіки, відбулась підміна цінностей, гуманізм усе більше поступається так званому «економізму».

Тому надзвичайно гострою є потреба в модернізації української економіки (на засадах гуманізму, людиноцентризму). А вона, в свою чергу, потребує модернізації освіти, яка б забезпечила підготовку кадрів високої кваліфікації, підвищення взаєморозуміння з високорозвиненими країнами шляхом поглиблення співробітництва в сфері високих технологій, культури, науки, освіти. До речі, саме так були сформульовані цілі співробітництва на момент установа дипломатичних відносин України з Європейським союзом.

Відомий французький економіст Франсуа Перру стверджував, що зростання не відбувається всюди і одразу. Воно виникає в полюсах росту і поширюється по різних каналах, зумовлюючи різноманітні результати [17]. В Україні таким каналом має стати освіта. На думку відомого економіста А. Маршалла, витрати на освіту слід розглядати як практичні результати. Адже вони відкривають нові можливості економічного розвитку.

Гуманітарна економіка потребує об'єднання зусиль у формуванні фінансових фондів, наукових лабораторій, центрів, у розробці відповідних програм навчання, тобто створення необхідного ресурсного стану (фінансового, інфраструктурного, кадрового, управлінського (менеджменту)). У 2012/13 навчальному році в Україні функціонували 823 вищих навчальних заклади, у тому числі 646 – державної та комунальної форм власності і 177 – приватної, в яких навчали 2,2 млн. осіб.

Останнім часом переважна більшість студентів навчається «на комерційній основі» (табл. 3).

Таблиця 3

Навчання студентів за джерелами фінансування, %

Показник	У ВНЗ I-IV рівнів акредитації			У ВНЗ III-IV рівнів акредитації		
	2010/11	2011/12	2012/13	2010/11	2011/12	2012/13
Питома вага студентів, які навчались за рахунок Державного бюджету	38,0	39,2	41,2	38,2	39,8	42,1
Місцевих бюджетів	4,0	4,2	4,4	1,0	0,9	4,0
Органів державної влади, юридичних осіб	0,3	0,4	0,3	0,4	0,5	0,3
Фізичних осіб	57,7	56,2	54,1	60,3	58,8	56,6

Джерело: [6, с. 13].

Незважаючи на те, що показник – питома вага студентів, які навчались за рахунок фізичних осіб, має тенденцію до зниження, він суттєво перевищує 50 %. Тобто, і у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, і у вищих I–IV рівнів акредитації основна частина студентів навчається на комерційній основі, тобто за рахунок коштів батьків. У таких умовах практично повністю проігноруються стратегічні завдання державного розвитку щодо структури підготовки кадрів. Більшість студентів навчається на економічних, гуманітарних, юридичних спеціальностях, випускники яких не мають можливості працевлаштуватись за обраним фахом.

Останнім часом особливо великим попитом серед молоді користуються магістерські програми. Це, на наш погляд, пояснюється тим, що випускники вищих навчальних закладів з магістерським дипломом на ринку праці користуються більшим попитом.

Загалом же «масовізація» та «комерціалізація» вищої освіти в Україні суттєво знизили її рівень, якість знань. Тож не дивно, що, на думку багатьох роботодавців, нинішні випускники вищих навчальних закладів мають:

- недостатній рівень фахових знань;
- невідповідність здобутих навичок потребам ринку праці;
- брак комунікативних здібностей тощо.

Тому підготовка кадрів з вищою освітою у перспективі має зазнати суттєвих змін. Як основний фактор оновлення змісту навчання повинні виступати тенденції розвитку економіки, науки, техніки, технологій. Аналіз основних показників щодо цього засвідчує, що структура економіки України останнім часом змінюється в напрямі збільшення в ній частки харчової промисловості, сфери послуг, фармакології, розробки біоінженерних технологій, нанотехнологій. Ці тенденції спрямовані на формування такої структури економіки, що забезпечує сталий розвиток. Останній є не лише метою, а й стратегією соціально-економічного розвитку України. Він (сталий розвиток) базується на знаннях, необхідних для підтримки та поліпшення якості життя сучасних і наступних поколінь. Цей орієнтир вимагає не лише підвищення якості підготовки кадрів, а й забезпечення збалансованості підготовки фахівців усіх рівнів відповідно до потреб національної економіки.

Основою підготовки таких кадрів повинні бути такі принципи:

- розвиток інноваційного потенціалу вищого навчального закладу, результатом якого є підготовка інтелектуального потенціалу, здатного забезпечити позитивні зміни в області професійної діяльності;
- прогнозування доцільності та стратегічне управління структурою розширеного відтворення інноваційного потенціалу території;
- формування інфраструктури інноваційної діяльності, забезпечуючи інтеграцію всіх освітніх академічних цінностей і підприємництва;
- формування корпоративної культури та внутрішнього конкурентного середовища;
- розвиток інфраструктурної взаємодії вищих навчальних закладів із зовнішнім середовищем; освітня інтеграція з економікою, бізнесом, владними структурами;
- диверсифікація джерел фінансування вищих навчальних закладів і активний фандрайзінг;

– створення адаптивної системи управління вищим навчальним закладом як самонавчальної структури тощо.

Дотримання останніх дозволить покращити структуру та якість підготовки кадрів, забезпечити реалізацію синтезуючої функції освіти та реформування останнього. Це повинно відбуватися з урахуванням відповідного попиту та пропозиції в кадрах нової якості, що ставляться як з боку галузей матеріального, так і з боку духовного виробництва. Сьогодні вкрай важливою є потреба в новій системі навчання, яка забезпечила б підготовку кадрів високої кваліфікації, творчо мислячих, здатних розбудовувати конкурентоспроможну державу. Іншими словами, щоб прискорити економічне зростання, створити умови для інноваційного розвитку, необхідно щоб освіта стала неперервною.

Світова практика, зокрема США, високорозвинених країн Європи свідчить, що реформування освіти неможливе без її подальшої капіталізації, без суттєвого стимулювання творчої активності як тих, хто навчає, так і тих, хто навчається. Це шлях до підвищення якості навчання та інтеграції освіти в єдиний європейський простір.

Сьогодні тисячі студентів, щорічно закінчуючи вищий навчальний заклад, не є затребувані відповідно з отриманою фаховою підготовкою. Звідси – незацікавленість у навчанні, низька якість отриманих знань, формальне ставлення до практичних занять. Докорінно змінити цю ситуацію можна лише шляхом інтеграції освіти з наукою та бізнесом, визначення освіти пріоритетною сферою діяльності. Досвід роботи багатьох університетів США, Великої Британії, де відбувається успішне поєднання освіти з науково-дослідницькою діяльністю, співробітництво з високотехнологічними підприємствами дає позитивний результат. Такі вищі навчальні заклади стають зразками інноваційної освіти, орієнтованої на творчість. Сьогодні ж використання швидкозмінюваних технологій програмного забезпечення в освітніх закладах є, на жаль, досить обмеженим, скажімо, дистанційне навчання, яке до цього часу знаходиться в зародковому стані, вимагає створення нових якісних електронних навчальних матеріалів, перебудови змісту й організаційних форм навчальної діяльності, перепідготовки кадрів. У зв'язку з ускладненням освітнього процесу виникає потреба в підготовці тьюторів, посередників між викладачем, студентом і роботодавцем.

Усе це потребує не лише покращання ресурсного забезпечення освітньої сфери, а й системи управління нею, всім інфраструктурним потенціалом. Адже сучасні технології не можуть базуватись на застарілому обладнанні, відстаючому від сучасних світових стандартів. У системі управління освітою, її ресурсною базою важливо вміти правильно приймати рішення. Тому компетенції прийняття рішень фахівці вважають досить важливими. Ці компетенції мають містити:

- вміння швидко приймати рішення;
- здатність працювати та приймати рішення самостійно;
- вміння діяти відповідно до ситуації (адаптивність), у тому числі в умовах невизначеності або ж ризику;
- здатність самостійно оцінити отримані результати [12].

Висновок. Таким чином, успішна капіталізація освіти, як свідчить досвід багатьох європейських країн, пов'язана зі створенням інтегрованого освітнього інформаційного середовища, де процес навчання пов'язаний з виробництвом і отриманням фундаментальних знань, їхнім використанням при розробці нової техніки і нових технологій, при проведенні експериментальних досліджень тощо. Все це

сприятиме підвищенню якості знань та прискоренню процесу входження української освітньої сфери в єдиний європейський освітній простір.

Бібліографічні посилання:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»): затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 № 896 // Освіта. – 1993. – № 44/46 (Спецвипуск). – С. 13–15.
2. **Каменских М. А.** Эволюция подходов к определению понятия «учебно-научно-инновационный комплекс» как модель устойчивого развития региона / М. А. Каменских // Региональная экономика: теория и практика. – 2013. – № 24 (303). – С. 55–60.
3. **Ксенофонтова Х. З.** Научные взгляды на развитие человеческого капитала / Х. З. Ксенофонтова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Экономика и управление». – 2010. – № 1. – С. 12.
4. **Лушкетова Н. С.** Организация инновационного развития университета в экономической среде / Н. С. Лушкетова // Региональная экономика: теория и практика. – 2013. – № 28(307). – С. 59.
5. **Онкович Г. В.** Осучаснення змісту гуманітарної освіти – нагальна вимога сьогодення / Г. В. Онкович // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 20.
6. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року // Статистичний бюлетень. – К., 2012. – С. 13.
7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
8. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма Президента України від 02.06.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.no.v.kiev.ua>
9. Словник термінів ринкової економіки. – К. : Глобус, 1996. – С. 109.
10. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К. : Август Трейд, 2012. – С. 54.
11. **Степко М.** Світові тенденції розвитку системи вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Степко // Вища школа. – 2013. – № 7. – С. 16.
12. **Суліма Є.** Вища освіта в контексті національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки / Є. Суліма // Вища школа. – 2012. – № 3. – С. 14–15.
13. Сценарии развития системы высшего образования (прогноз ОЭСР) // Экономика образования. – 2006. – № 6. – С. 71–76.
14. **Табачник Д. В.** Стан і перспективи розвитку освіти в Україні у контексті євроінтеграції / Д. В. Табачник // Вища школа. – 2004. – № 4. – С. 3–21.
15. **Тучискина Г.** Моделирование структуры человеческого капитала / Г. Тучискина // Кадровик. Кадровый менеджмент. – 2009. – № 9. – С. 10.
16. **Фукуяма Ф.** Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М., 2005. – С. 192.
17. **Pergouy F.** Note on Concept of growth Poles. In Regional Economics: Theory and Practice / New-York-London, 1970. – P. 93–103.

Надійшла до редколегії: 29.10.2013